

Katarina Bušić. Zbirka narodnih nošnji hrvatske dijaspore.
Zagreb: Etnografski muzej, 2019., str. 348

Prikaz kataloga zbirke

Pogled na neku knjigu i osjet dodira koji steknemo kad je primimo u ruke otpočetak stvaraju prvi dojam – dojam koji nam može biti više ili manje ugodan. Ovo je svakako knjiga – dvojezična, hrvatsko-engleska monografija o zbirci narodnih nošnji hrvatske dijaspore Etnografskoga muzeja u Zagrebu – koja od prvog trenutka pruža osjećaj ugođe i topline. Zlatni otisak optimalno odabranih slova za naslovnicu te njezina pomno posložena svila s *drukanim* (otisnutim) uzorcima, tkanjem i materijalima s našivenim *šljokama*, poput najurednijega ormara punoga tkanina, pozivaju na užitek listanja, čitanja i pregledavanja, prevrtanja tih tkanina u otkrivanju bogatih uzoraka. Šesti je to katalog muzejskih zbirki Etnografskoga muzeja.

Ukratko se treba osvrnuti na pojam dijaspore i migracija, općenito. Od srednjovjekovne selidbe hrvatskih trgovaca i rudara iz Bosne i Hercegovine na Kosovo u 13. stoljeću, gdje su do danas sačuvali svoj identitet i vjeru, a zatim od ranoga novog vijeka s prodorom Osmanlija u 15. stoljeću, s hrvatskih se prostora bilježi niz iseljeničkih valova u druge, sigurnije krajeve – u Italiju, Austriju, Mađarsku, Češku, Rumunjsku, u Bačku (u Vojvodini, Srbiji). Treba podsjetiti da je u to vrijeme to bila jedinstvena država, Habsburška, pa onda i Austro-Ugarska Monarhija, a različita preseljenja bila su i motivirana te od tadašnjih vlasti poticana jer obrana i gospodarski interesi oduvijek su strateški važni. Te preseljene hrvatske zajednice zovemo starom hrvatskom dijasporom. One su sa sobom nosile svoju kulturu, prihvaćale kulturu zajednica s kojima su se susrele i živjele te tako oblikovale specifičnu kulturu pojedinoga, tzv. dijasporskoga ogranka.

Iz perspektive etnologije i folkloristike danas možemo vrlo zorno pratiti koliko je članovima tih zajednica važno doći u maticu zemlju, na primjer, na Međunarodnu smotru folkloru u Zagreb. Pokazati se u nošnjama, nastupiti s pjesmama i plesovima te prikazom običaja koje su možda još samo u scenskom obliku sačuvali do danas, ali na simboličkoj razini, za tu su zajednicu neobično važni. Time izražavaju svoju pripadnost, nacionalne i vjerske osjećaje koji su se u simbiozi, kako vidimo, stoljećima prenosili. Podsjetio bih i na izložbu koju smo u Etnografskome muzeju mogli vidjeti prije četiri godine u povodu 50. Međunarodne smotre folkloru, ostvarenu na poticaj Zorice Vitez. U katalogu izložbe “Smotre folkloru i simboli identiteta”, upravo Katarina Bušić u opširnom tekstu progovara o narodnoj nošnji u kulturnim praksama 19. i 20. st. od uporabnoga do simboličnoga, navodeći uz mnoštvo slikovnoga i dokumentarnoga materijala sve ono što je nošnja u stanju izreći, pokazati – kakvu poruku prenijeti. Nošnje su neobično važan izraz ponosa jer ih se u obiteljima čuva, obnavlja i nanovo stvara. Ako se prisjetimo i onih prisilnih, nedavnih preseljenja, izazvanih ratom, čuli smo ne jednu priču o tome kako su kao najvrjednije iz svojih domova prognanici spašavali fotografije i nošnje koje su mogli ponijeti. A kad su morale i otići bez ičega,

mnoge su ruke prognanica u potrazi za mentalnim mirom, šivale i vezle upravo narodne nošnje. Ono što su najbolje znale i mogle da bi pomogle sebi i obitelji pa i široj zajednici. Kolega Josip Forjan u Posudionici i radionici narodnih nošnji umnogome im je pomagao, a zajednički su postignuti doista zavidni rezultati.

U poglavlju o povijesti prikupljanja predmeta u Zbirku može se lijepo uočiti kako su to u početku, od kraja 19. stoljeća, bile pojedinačne akcije hrvatskih intelektualaca, profesora, kanonika, svećenika, imućnijih obitelji – ponovo kao ogledalo društvene zbilje i stanja – od ideje osnivanja nacionalnih država i stvaranja nacionalnoga identiteta. Pojedinci su bili svjesni vrijednosti pa su ih skupljali, a zatim i poklanjali Muzeju u Zbirku.

Pažljivo su prikazani izvori i literatura iz kojih se pregledno, vrlo praktično i poučno opisuje kontekst razvijanja nacionalne svijesti i potrebe da se upravo narodnim nošnjama simbolički prikazuju vrijednosti nacionalne kulture što je u skladu s društveno-gospodarskim i povijesnim promjenama sve do najnovijih istraživanja. Ta se ideja razvija i dalje u poglavlju o pojavnosti, vrijednosti i prezentaciji narodnih nošnji u kojem se taj fenomen promatra od posljednje četvrtine 19. stoljeća do naših dana, zaključujući da nošnju ne određuju samo njezin oblik i materijal, tipološke i stilske osobitosti, nego prije svega kontekst uporabe u kulturi zajednice i složen sustav pridodanih joj značenja koji je promjenjiv u vremenu. Autorica ističe kako se iz analize uporabe i značenja nošnje može iščitavati i aktualan odnos prema cjelini tradicijske kulture u određenom vremenu, kao i prevladavajući stav i utjecaj etnološke struke na određene kulturne pojave, odnosno, da nošnje treba tumačiti i razumijevati u složenom i dinamičnom sustavu njihove komunikacijske funkcije u zajednici u okviru različitih prošlih i suvremenih kulturnih praksi.

Slijedi vrlo detaljan opis Zbirke koja obuhvaća nošnje moravskih Hrvata u Češkoj, gradišćanskih Hrvata u Austriji, podravskih Hrvata u Mađarskoj, rekaških Šokaca i karaševskih Hrvata – Karaševaca u Rumunjskoj, Hrvata Šokaca u Vojvodini i Mađarskoj, bačkih Hrvata Bunjevaca u Vojvodini, kao i letničkih Hrvata na Kosovu.

Autorica vrlo zanimljivo zaključuje da recentne nesebične donacije pokazuju koliko je Hrvatima izvan domovine i danas stalo da se svjedočanstva o njihovoj materijalnoj kulturi čuvaju u matici zemlji te da, kao i sva sadržana građa od konca 18. stoljeća, trajno obvezuju nacionalnu etnografsku muzejsku ustanovu i njezine djelatnike na istraživačku znatiželju i predan stručno-znanstveni rad na različitim temama. Od 144. stranice nadalje slijedi kataloški pregled predmeta u zbirci, s datacijom, opisom materijala i dimenzijama predmeta, fotografijom te inventarnim brojem. Na kraju su popis izvora i literature, podaci o fotografijama, zahvale i popis kratica. Katalog ukupno ima 348 stranica.

I da se vratim na užitke koje knjiga, katalog zbirke može ponuditi. U sinergiji svih suradnika, na poticaj voditeljice zbirke i na temelju zajedničkih promišljanja, doista se može uživati u vrhunskim likovnim i fotografskim rješenjima, koje omogućuje suvremeni tisak. Da bi se dobio taj dojam izvrsnosti u dizajnerskom smislu, koji potpisuje Nikolina Jelavić-Mitrović, trebalo je prvo duboko promišljati o načinu kako postojeći

materijal prikazati tako da se vidi cjelina, ali da se u otisnutom obliku može makar djelomice osjetiti i emocija stvaranja detalja. Da bi se fotografski i dizajnerski mogao postići spomenuti dojam užitka, prvo su mnogi pojedinci, ponajviše naše Hrvatice u dijaspori, morale sve to smisliti i stvoriti svojim rukama i osjećajem za lijepo, da bismo sve to mogli dokumentarno pratiti kao dio jedne muzejske zbirke, pohranjene, dokumentirane, vrsno obrađene i ovako lijepo ukoričeno oblikovane.

Kad smo kod užitaka i emocija, na kraju treba reći da ih se može naći u svakom poslu. I dobrih i loših. Međutim, kad na svjetlo dana izađe ovakvo izdanje, onda moramo biti svjesni da je u svaku malu vinjetu prikazanoga zlatoveza sa simbolom ptice, skicu kroja nekoga dijela nošnje, pronađenu staru ili postavljenu novu fotografiju, mnoštvo detalja na kojima se mogu uspoređivati različiti vezovi ili umijeća izrade, uneseno puno ljubavi voditeljice zbirke. Svjesna da želi pokazati detalje, a pritom da mora obuhvatiti sve gradivo koje ima, sigurno nije bilo lako učiniti ovako dobar izbor, uz visoke estetske kriterije. Poznajući voditeljicu zbirke i autoricu kataloga Katarinu Bušić, mogu sasvim mirno reći da se radi o vrlo savjesnoj osobi koja u svom poslu istinski uživa i požrtvovno mu pristupa. Teško je i dočarati radost koju je jednom prilikom izrazila i koja joj je iz očiju iskrla s viješću da je na poklon u Zbirku dobila nošnju iz Karaševa – primjerak kakav još nemaju u Muzeju, pa onda par dana nakon toga viče: “Zamisli, dobili smo još nešto, jer znaš, to je naša kolegica koja sad studira pa je svjesna tih vrijednosti...”

O stotoj obljetnici djelovanja Etnografskoga muzeja ovo je iznimno vrijedan prilog toj proslavi i tradiciji Muzeja kao ustanove koja je od samoga početka skupljala predmete koji su obuhvaćeni i ovom Zbirkom. Katalog je zatvorena knjiga, ali zbirka je uvijek otvorena za daljnja proširenja i nove predmete. Za poželjeti je neka nova, proširena izdanja ovako lijepoga i vrijednoga kataloga, jednoga u nizu.

Tvrtko Zebec